

HISTORISCH PLATFORM ROERMOND NIEUWSBRIEF

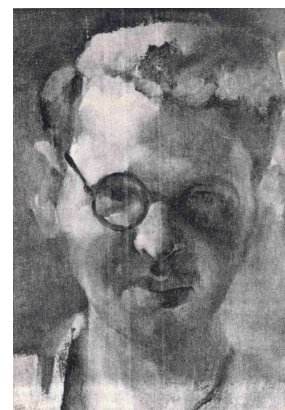
JAARGANG 4, NUMMER 1 – MEI 2007

VIJFDE HPR- BIJEENKOMST Graag nodigen wij u uit voor de jaarlijkse bijeenkomst van het Historisch Platform Roermond. Deze bijeenkomst vindt plaats op woensdag 20 juni aanstaande, om 19.30 uur, in het Stedelijk Museum Roermond, Andersonweg 4. Het programma voor deze avond vindt u in een apart schrijven.

Terugblik op de HPR-bijeenkomst 2006

DE ONDERGANG VAN JOODS ROERMOND 1940-1945 door mr. Hein van der Bruggen

Mr. Hein van der Bruggen legde uit, hoe zijn aangrijpende artikel in de Spiegel van Roermond 2006 getiteld 'De ondergang van Joods Roermond 1940-1945' tot stand is gekomen. Bij de voorbereiding van dit jaarboek van Stichting Rura leek het dringend aangewezen om zestig jaar na 1945 het onderwerp van de vervolging van de Roermondse joden te bestuderen. Behalve een stuk geschiedenis trachtte hij een zo compleet mogelijk overzicht van de joodse oorlogsslachtoffers te geven. Tijdens zijn voorstudie viel al snel de beperktheid aan gegevens op. Het politiearchief bleek een belangrijke bron voor een goed basisoverzicht, hoewel het lastig was om te onderscheiden wie al of niet tot deze categorie behoorden. Na enig zoeken, is met hulp van een verwante stichting in Boxmeer een goede formule gevonden voor de definitie van een joods slachtoffer. Op basis van deze criteria is verder onderzoek gedaan. Uiteindelijk is een lijst samengesteld van 132 personen die met Roermond op enigerlei – relevante – wijze verbonden waren. Het artikel is aanleiding geworden voor de Stichting Rura om samen met de gemeente Roermond een gedenkteken ter herinnering aan alle slachtoffers op te richten, dat inmiddels op 1 mei 2007 is onthuld.

Jacob Hiegentlich

Bij het zoeken naar aspecten van joods leven in Roermond bleken de boeken van Jacob Hiegentlich de belangrijkste bronnen te zijn. Dankzij een geslaagde publiciteitsactie kwam mr. Van der Bruggen in bezit van een exemplaar van 'Het zotte vleesch', de eerste roman die Hiegentlich geschreven heeft en waarvan zijn vader vrijwel de gehele oplage opgekocht heeft, omdat Roermondse daarin belachelijk gemaakt werden. Dit boek is het relaas van een jonge kunstenaar/schrijver die in een Roermondse achterbuurt (Kruisherestraat/Mariagardestraat) woont en tussen de 'arbeiders' verkeert. Na teleurstelling in de liefde volgt een vertrek naar Amsterdam. Het boek is opgedragen aan Herman Maas. Dankzij aanwijzingen van deelnemers aan de HPR-bijeenkomst kon in de Spiegel van Roermond 2007 een publicatie aan Hiegentlich en Maas gewijd worden. Tijdens de voorbereiding van dit artikel realiseerde mr. Van der Bruggen zich dat in het jaar 2007 herdacht moet worden, dat Jacob Hiegentlich honderd jaar geleden geboren werd. Zo werd samen met Huub Graus de heruitgave van 'Het zotte vleesch' met een drietal novellen en alle gedichten van Hiegentlich voorbereid evenals een manifestatie op 1 mei 2007 ter uitreiking van het boek en ter nagedachtenis aan de schrijver. Waar een lezing bij het HPR al niet toe kan leiden!

TWEE EMMERTJES WATER HALEN (Putbeelden in Roermond) door Yvonne de Vries

Foto: Diepenmaat uitgeverij

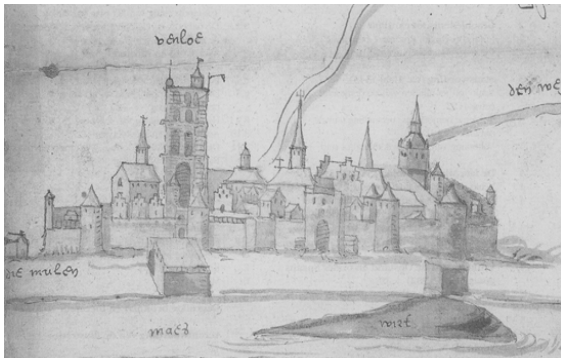
Onder deze titel verhaalde Yvonne de Vries over de Roermondse waterhuishouding van weleer: deze beginregel van een populair volksliedje zal iedereen herkennen.

Komt het water tegenwoordig als vanzelfsprekend uit de kraan, vroeger haalde men het water bij putten, pompen, poelen, beken of rivieren. Voor een gemiddeld huishouden was destijds zo'n 100 liter water per dag nodig, wat neerkomt op vijfmaal daags twee emmers water à twintig kilo verslepen. Nu wordt er ruim 100 liter per persoon per dag verbruikt! Helder drinkwater kwam uit putten, terwijl poelen of andere openbare wateren huishoudelijk en bluswater leverden.

Aanvankelijk liet men emmers zo ver als nodig was aan touwen in putten zakken, om van ver beneden het straatniveau water op te kunnen takelen. Daaraan kwam een einde door de latere plaatsing van pompen. In Roermond zit het water ongeveer tien meter onder de grond. Voor de meeste huizenbezitters was het slaan van een put te kostbaar. Door met meer buurtgenoten samen een put te delen, konden de onkosten beter gedragen worden. Zo ontstonden putgemeenschappen, die gezamenlijk verantwoordelijk waren voor het drinkwater. Heiligenbeelden – meestal Mariabeelden – in de nabijheid van putten moesten deze en de gebruikers ervan bescherming bieden. De putbeelden, van groot belang als enige restanten van deze vroegere waterhuishouding, dienen met zorg behoud te worden voor verder verval. In het straatbeeld zijn de originelen inmiddels vervangen door (gewilde!) replica's.

HET HOF VAN GELDER door dr. Gerard Venner

Dr. Gerard Venner van het Regionaal Historisch Centrum Limburg (RHCL) verzorgde een presentatie over het Hof van Gelder, gelardeerd met de vertoning van schitterende kaarten, afkomstig uit de procesdossiers van het Hof.

Venlo

Roermond

Het Hof van Gelder was vanaf 1580 te Roermond werkzaam, toen de ontslagen koningsgetrouwe leden van het Hof te Arnhem door Parma naar de eveneens koningsgetrouwe hoofdstad van het Overkwartier werden ontboden. Het ressort van het Hof was in beginsel geheel het hertogdom Gelder en Spaanse gedeelten van Overijssel en Lingen, maar door het verloop van de tachtigjarige oorlog werd het gebied beperkt tot het Overkwartier. Het Hof was een rechtbank voor speciale processen in eerste aanleg en vanaf 1613 appèlgerecht van de burgerlijke vonnissen van de schepenbanken. Daarnaast oefende het Hof bestuurstaken uit als het toezicht op de financiën van de gemeenten, op wegen en armenzorg. Het Hof fungeerde ook als leenhof voor de Gelderse leengoederen.

Het Hof verloor sterk aan betekenis na de verdeling van het Overkwartier in de jaren 1713-1716. Het behield slechts rechtsmacht over Roermond en Weert en omgeving. Met ingang van 1 januari 1796 hield het Hof op te bestaan, toen nieuwe, door de Fransen ingestelde rechtbanken de rechtspraak overnamen. Het archief van het Hof bevat zo'n vijfduizend procesdossiers, waarvan sommige schitterende kaarten en stadsgezichten bevatten. Dit archief is daarmee een belangrijke en waardevolle collectie historisch bronnenmateriaal.

GRAVEN IN DE SCHADUW VAN DE CHRISTOFFELKATHEDRAAL door drs. A.H. Schutte bacc.

Tijdens archeologisch onderzoek bij de Christoffelkathedraal zijn interessante ontdekkingen gedaan. Op twee niveaus werden 32 graven blootgelegd. Drie overledenen werden met hun hoofd richting zuidwesten en hun voeten naar het noordoosten gevonden: bij de wederopstanding zouden zij richting sacristie kijken. Vijf lagen met hun hoofd in zuidelijke en hun voeten in noordelijke richting en zouden bij de wederopstanding naar het koor kijken. 24 individuen lagen met hun hoofd naar het noordwesten en hun voeten naar het zuidoosten: zij zouden bij de wederopstanding richting Jeruzalem kijken. De verschillen in oriëntering kunnen betekenen dat er wijzigingen in grafgebruik zijn geweest. De jongste graven op het hoogste niveau liggen hoofdzakelijk zuidwest-noordoost, terwijl de dieper gelegen oudste graven alle noordwest-zuidoost liggen. Mogelijk oriënteerde men zich aanvankelijk op Jeruzalem en later op de kathedraal, wat te maken kan hebben met de door Werner van Swalmen in 1369 gestichte Bethlehemkapel nabij het door hem aan de kartuizers geschonken klooster. De oudste graven zijn namelijk niet alleen op Jeruzalem, maar ook op deze kapel georiënteerd. Na de opheffing van kloosters op last van de keizer in 1783 ontstond wellicht de oriëntatie op de kathedraal van de hiervoor beschreven acht individuen. Sinds 1784 raakte de begraafplaats in onbruik. Behalve de graven zijn in een knekelkuil de restanten van zo'n 80 mensen aangetroffen. Tegen de kathedraal zijn overblijfselen van stenen muren waargenomen. Andere sporen betreffen kuilen, die als paal- en afvalkuilen zijn geïnterpreteerd en getuigen van bewoning vanaf begin dertiende eeuw, dus van vóór de kerkbouw van 1410.

DE GRAFLEGGINGSGROEP UIT DE MUNSTERKERK door Arnold Truyen / Rob Dückers

De Grafleggingsgroep in de Roermondse Munsterkerk bestaat uit acht houten beelden, die tot voor kort nauwelijks nauwkeurig waren gedateerd en beschreven. De recente restauratie en herinrichting van de Munsterkerk, waarbij ook de laatmiddeleeuwse houten beelden werden behandeld, bood een prachtige gelegenheid deze groep nader te bekijken.

Bij de Roermondse Grafleggingsgroep ligt Christus in het graf, met Nikodemus aan zijn hoofd en Jozef van Arimatea aan zijn voeten. Normaliter is dit andersom. Ook de positie van het lichaam van Christus (hoofd westwaarts, voeten oostwaarts) is ongebruikelijk. Naast deze drie figuren treffen we in deze groep nog Maria, de moeder van Christus, Johannes, de favoriete leerling, en Maria Magdalena, Maria Salome en Maria Jakobi aan.

Opvallend is dat Maria en Johannes relatief eenvoudig gekleed gaan, terwijl de laatste drie Maria's ieder een zeer rijke uitmonsterring en hoofdtooi dragen. In het verleden is wel gesuggereerd dat deze figuren abdisen van de Munsterabdij zouden verbeelden, maar hiervoor ontbreekt iedere grond. Ook zijn de beelden van Maria en Johannes iets kleiner dan die van de drie vrome vrouwen, en tonen de beelden onderling geen interactie. Dit alles doet vermoeden dat deze beelden ooit los fungeerden en pas later als Grafleggingsgroep bijeen zijn gebracht.

Stilistisch gezien, zijn de beelden in verband te brengen met de Meester van Elsloo, een beeldensnijder die waarschijnlijk in of rond Roermond actief is geweest. De beelden, die rond 1520 zullen zijn vervaardigd, zijn echter niet ongeschonden tot ons gekomen. Vooral de gezichten van Nikodemus en Jozef van Arimatea zijn in de negentiende eeuw bijgesneden, wat er in het verleden toe heeft geleid dat deze beelden geheel onterecht in de negentiende eeuw werden gedateerd. Ook zijn alle beelden in de late negentiende eeuw verlengd. Oorspronkelijk reikten ze tot ongeveer kniehoogte, zo meldt nog een archiefstuk uit 1880 – het onderste deel van de beelden viel toch weg achter de graftombe – maar waarschijnlijk vanwege een nieuwe plaatsing zijn stukken aan de beelden aangezet en passend bijgesneden. Op röntgenfoto's zijn de pennen, schroeven en spijkers die gebruikt zijn om de nieuwe delen aan de beelden te bevestigen prachtig te zien. Tot slot is ook nog gekeken naar de verflaag van de beelden. Deze stamt eveneens uit de negentiende eeuw: onderzoek met een microscoop heeft geen oudere verflagen aan het licht gebracht. Al deze negentiende-eeuwse aanpassingen zijn, zo bleek, dankzij een archiefstuk uit 1884 nauwkeuriger te dateren. Dit archiefstuk meldt als volgt: 'de beelden van het H. Graf gerestaureerd en gepolychromeerd'.

HPR – Wie zijn we en wat doen we?

Het Historisch Platform Roermond is geen vereniging, maar een open ontmoetingsplaats. Deelnemers aan het HPR komen eens per jaar samen om hun contacten te verstevigen tijdens een avond met korte lezingen en presentaties. Het 'smoelenboek' bevat profielschetsen van HPR-deelnemers; dit smoelenboek wordt binnenkort bijgewerkt en op verzoek voortaan **enkel in digitale vorm** verspreid. Aan de hand van

de profielen kunt u bekijken of er een HPR-deelnemer is die de expertise in huis heeft om u bij uw onderzoek verder te helpen. Het 'smoelenboek' is te vinden op www.historieroermond.nl, de website van Charlotte Ruys-Janssen en Ton Hensen. (Let op: het oude adres www.historie.roermond.net is veranderd!) Wanneer u met een van de HPR-deelnemers in contact wilt komen, stuurt u een e-mail naar postmaster@historieroermond.nl met als onderwerp 'HPR' en een omschrijving van uw vraag. De webmasters brengen het contact tot stand. U kunt via hen uw vragen richten aan de medewerkers van het Platform, maar uiteraard is ook de website zelf een bezoekje meer dan waard.

Contactadres: HPR, p/a Gemeentearchief Roermond, Postbus 900, 6040 AX Roermond.